

Aleksander PIECUCH

---

*ORCID: 0000-0001-5889-9643. Prof. nadzw. dr hab., Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Społecznych, Pracownia Technologii Informatycznych i Prawa Medycznego, ul. prof. S. Pigonia 1, 35-959 Rzeszów; e-mail: apiecuch@ur.edu.pl;
data złożenia tekstu do Redakcji DI: 14.02.2022; data wstępnej oceny artykułu: 18.02.2022*

METODYCZNE I SPOŁECZNE ASPEKTY NAUCZANIA ZDALNEGO

METHODICAL AND SOCIAL ASPECTS OF DISTANCE LEARNING

Słowa kluczowe: komunikacja, konstruktywizm, nauczanie zdalne, media cyfrowe, kompetencje multimedialne, człowiek.

Keywords: communication, constructivism, distance learning, digital media, multimedia competences, human.

Streszczenie

W artykule podjęto próbę analizy wpływu nauczania zdalnego na młodzież uczącą się i studiującą. W obszarze zainteresowań znalazły się komunikacja uczeń/student – nauczyciel/nauczyciel akademicki, kwestie związane z metodyką i organizacją nauczania, technicznymi aspektami kształcenia online oraz psychologicznymi następstwami wprowadzonych obostrzeń sanitarnych.

Abstract

The article attempts to analyze the impact of distance learning to young people who learning and studying. The area of interest embrace a communication between student and teacher, issues related to the methodology and organization of teaching, technical aspects of online education and psychological consequences of the introduced sanitary restrictions.

Wstęp

Kolejny rok obostrzeń sanitarnych przyniósł nowe doświadczenia w sferze nauczania zdalnego. O ile w początkowej fazie obostrzeń sanitarnych mieliśmy

do czynienia ze swego rodzaju etapem eksperymentalno-wdrożeniowym, o tyle miniony rok trzeba uznać za rok programowego wykorzystania ICT w kształceniu na wszystkich poziomach edukacyjnych – tj. od nauczania na poziomie przedszkolnym po kształcenie akademickie.

Prawdopodobnie nikt nie przypuszczał, że toczące się od lat (głównie na uczelniach wyższych) prace nad przygotowaniem się do kształcenia zdalnego przyjdzie zweryfikować tak szybko w praktyce. Z prawdopodobieństwem granicznym z pewnością, można uznać, że zaistniała po raz pierwszy w społeczeństwie tego rodzaju sytuacja zaskoczyła wszystkich – w rozumieniu całe społeczeństwo. Dotknęła bowiem nie tylko obszaru edukacyjnego na wszystkich jego szczeblach kształcenia, ale również większości społeczeństwa, które zmuszone zostało do świadczenia pracy w trybie zdalnym.

Komunikacja na poziomie metodycznym

Bezpośredni kontakt nauczyciela z uczniem od zawsze uznawany był za najefektywniejszy sposób kształcenia. W literaturze przedmiotu tenże wątek zawsze był obecny. Minione dwa lata w sposób znaczący zmieniły charakter edukacji i wzajemnej komunikacji pomiędzy podmiotem kształcenia a nauczycielem. Trzeba przy tym dopowiedzieć, że części społeczności uczniowskiej i akademickiej nowa forma prowadzenia zajęć przypadła do gustu, tak wynika z raportu ogólnopolskiego badania uczniów *Nastolatki 3.0*¹, opublikowanego w 2021 r. Podobne tendencje zaobserwowano również badając techniką CAWI studentów UR² w analogicznym czasie³. Porównania wyników badań dokonano graficznie na rys. 1.

Analizując dane graficzne z rys. 1., wyraźnie widać radykalną postawę studentów, którzy jednoznacznie opowiedzieli się za lub przeciw zdalnemu trybowi kształcenia (brak osób niemających zdania). Ponad 1/3 w obu badanych grupach chciałaby większość zajęć odbywać w trybie zdalnym – odpowiednio nastolatki 38,8% i studenci 36,87%. Wyraźny dysonans natomiast widać w grupie osób niechętnych zdalnej formie prowadzenia zajęć. Różnica w wyrażonych opiniach badanych pomiędzy obu grupami wynosi aż 17,83%. Dominującą grupą osób negatywnie nastawionych do kształcenia zdalnego są

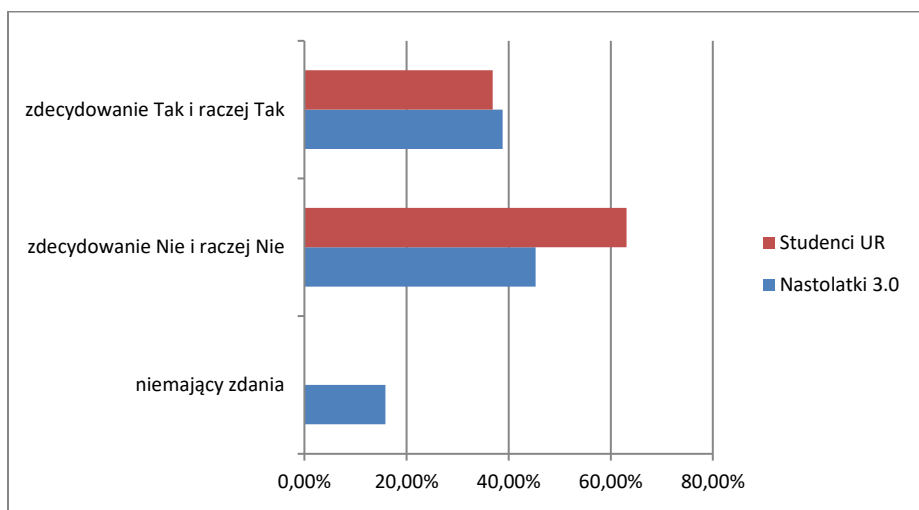
---

¹ *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*, red. R. Lange, Wyd. NASK-PIB, Warszawa 2021, s.41.

² A. Piecuch, K. Garwol, *Efektywność studiów zdalnych z perspektywy nauczyciela akademickiego i studentów*, tekst artykułu w druku.

³ Badanie przeprowadzono na grupie N=377.

studenci (63,13%). Można to interpretować jako zwiększony poziom świadomości u studentów znaczenia kontaktów bezpośrednich z prowadzącymi zajęcia dydaktyczne.

Rys. 1. Preferencje badanych w odniesieniu do odbywania zajęć w trybie zdalnym

Źródło: opracowanie własne.

Kontekst metodyczny

Za naturalne należy uznać, że w tak dość nagłej i niespodziewanej sytuacji, w jakiej znalazło się społeczeństwo, w sferze edukacyjnej musiało zaistnieć wiele problemów natury metodycznej, organizacyjnej, technicznej i psychologicznej.

Odnosząc się do kwestii metodycznej należy wyraźnie podkreślić, że nie ma bezpośredniego przełożenia metodyki stosowanej w nauczaniu formalnym na metodykę realizowaną w formie zdalnej. „Budując wizję procesu uczenia wspomagane technologiemi informacyjnymi, nie wolno stracić z pola widzenia kwestii relacji między uczącym się a nauczycielem. Musi ona bowiem zawierać misję wychowawczą, która dopiero daje szansę na zrozumienie właściwego znaczenia, przekazanej za pośrednictwem komputerowych systemów uczenia, mechanistycznej koncepcji wiedzy. Technologia może pełnić jedynie funkcję służebną w stosunku do zamierzonej wizji dydaktycznej. Jednakże ta koncepcja pedagogiczna powinna w swoim zamyśle otworzyć się na możliwości niesione przez rozwiązania technologiczne, które stymulują kreatywną rolę

uczących się i ich aktywne uczestnictwo w określaniu swoich potrzeb poznawczych⁴. Niejako podsumowując cytowany fragment zmierzamy ku idei konstrukttywizmu, który zakłada, że: „wiedza jest aktywnie konstruowana przez osobę uczącą się, a nie biernie przyjmowana z zewnątrz. Trzeba więc odrzucić wszelkie uproszczone modele komunikacji wyrażające się w przekazywaniu informacji. Kiedy dzieci (uczniowie) próbują opanować swoje środowisko, aktywnie dobierają i interpretują dostępne informacje – wykorzystują w tym celu to, co już wiedzą oraz wszelkie strategie poznawcze jakimi dysponują w tym czasie. W toku tego procesu tworzą coraz wyższe i coraz bardziej złożone poziomy osobistej wiedzy. W takim rozumieniu osoby uczące się są siłą sprawczą swojego własnego rozwoju”⁵. Pozostaje to w pełni zgodne z tezą B.C. Brookesa wyrażoną zależnością (1). Przyrost wiedzy może mieć miejsce jedynie wówczas, gdy opiera się na ugruntowanej wiedzy.

$$\Delta I + W \rightarrow W + \Delta W \quad (1)$$

gdzie:

ΔI – nowa informacja,

W – dotychczasowa wiedza,

ΔW – przyrost wiedzy, jaki następuje dzięki informacji I⁶.

Warto dodać, że zarówno w edukacji formalnej i nauczaniu zdalnym owa zależność pozostaje prawdziwa, aczkolwiek dla każdej z tych form kształcenia wymagane jest odmienne podejście do zagadnień metodyki nauczania. Zauważmy, że formalny tryb kształcenia nie wymusza i nie narzuca nauczycielowi na żadnym szczeblu kształcenia metod pracy z uczniem/studentem. To nauczyciel autonomicznie i arbitralnie decyduje o tym, czy i w którym momencie jaki rodzaj środka dydaktycznego zastosuje, by uzyskać jak najwyższą efektywność w procesie edukacyjnym. Na podejmowane decyzje wpływ ma wiele czynników, do których zaliczmy: cel dydaktyczny, rodzaj treści kształcenia, stopień ich złożoności, przewidywana efektywność użycia określonego środka dydaktycznego, reakcje uczących się (informacja zwrotna) i ogólnie rzecz ujmując poziom grupy uczniów/studentów.

---

⁴ D. Nojszewski, A. Rokicka-Broniatowska, *Metodologiczne i jakościowe problemy zdalnego nauczania* [w:] *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, red. M. Dąbrowski, M. Zając, Wyd. Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2005, s. 234.

⁵ E. Baron-Polańczyk, *My i Oni. Uczniowie wobec nowych trendów ICT*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2018, s. 24.

⁶ Zob.: A. Piecuch, *Informacja i wiedza w edukacji* [w:] *Współczesne technologie informacyjne i ich zastosowanie w teorii i praktyce*, red. A. Jastrzebow, K. Worwa, Wyd. UT-H w Radomiu, Radom 2014, s. 343.

Z całkowicie odmienną sytuacją mamy do czynienia w przypadku nauczania zdalnego. Po pierwsze nauczyciel pracuje z rozproszoną grupą, której uczestników na ogół nie widzi⁷. Jest zatem pozbawiony informacji zwrotnej – to już spore utrudnienie. Kształcenie odbywa się wyłącznie za pośrednictwem elektronicznych środków komunikacji i z wykorzystaniem wyłącznie cyfrowych środków dydaktycznych. Już wcześniej zwracano uwagę na fakt braku bezpośredniego przełożenia dydaktyki formalnej na dydaktykę online. Skuteczność zajęć prowadzonych zdalnie jest funkcją jakości przygotowanych/prezentowanych materiałów multimedialnych. Sam proces przygotowania odpowiednich materiałów multimedialnych jest zajęciem dość żmudnym, a przede wszystkim czasochłonnym. Trudno uwierzyć, że w sytuacji nagłej i nieoczekiwanej, przejścia z dnia na dzień edukacji w tryb pracy zdalnej, pozwolił nauczycielom we właściwy sposób przygotować się do zajęć. Na ów problem należy także spojrzeć z innej perspektywy, a mianowicie przygotowania nauczycieli do konstruowania efektywnych przekazów cyfrowych. W 2011 roku w opracowaniu monograficznym zostały zaprezentowane przez mnie obszernie wyniki badań kompetencji multimedialnych nauczycieli⁸. Wówczas, wyniki badań upoważniały mnie do stwierdzenia niskiego poziomu kompetencji multimedialnych nauczycieli. Jak się okazuje po wielu latach, nic się w tej materii nie zmieniło, co potwierdza B. Skowron: „Z moich doświadczeń wynika, wyprzedając nieco narrację, że pod tym względem szkoła nie stanęła na wysokości zadania. Aleksander Piecuch przeprowadził w tej sprawie badania, których wyniki opublikował w 2011 roku. Wnioski z badań były w mojej opinii zatrwające, niemniej w czasie pandemii, 9 lat po tych badaniach, zostały one w mojej interakcji ze szkołą potwierdzone”⁹.

Kontekst organizacyjny

Tryb nauczania online siłą rzeczy wymusza wielogodzinny bezpośredni kontakt ze sprzętem komputerowym. Największym obciążeniem jest wielogodzinne śledzenie tego co dzieje się na monitorze ekranowym, co ostatecznie

---

⁷ Do tego faktu odnoś się omawiając kontekst techniczny.

⁸ A. Piecuch, *Multimedialne kompetencje nauczycieli*, Wyd. UR, Rzeszów 2011; zob.: A. Piecuch, *Wybrane multimedialne kompetencje nauczycieli*, „Edukacja – Technika – Informatyka”. *Wybrane problemy edukacji informatycznej i informacyjnej*, RN 2/2011, cz. 2, s. 133–145, Rzeszów 2011.

⁹ B. Skowron, *Zmagania ze zdalną edukacją w akademii, szkole i przedszkolu* [w:] *Nauczanie po pandemii. Nowe pytania czy nowe odpowiedzi na stare pytania?*, Wyd. SGGW, Warszawa 2020, s. 136.

objawia się znużeniem uczących się. Tak twierdzi 51% badanych nastolatków, a 47,6% twierdzi, że po lekcjach online są bardziej zmęczeni niż po tradycyjnych¹⁰.

Na problematykę nauczania zdalnego można też spojrzeć z punktu widzenia nauczyciela. Pomimo pracy synchronicznej (wszyscy w tym samym czasie chociaż w różnych miejscach) na ogół (przynajmniej nauczyciele akademicy) nie zdołali poznać swoich studentów. Za codzienną praktykę trzeba uznać wyłącznie kamery internetowe. W sporadycznych wypadkach studenci opatrywali własnym wizerunkiem swoje profile. Prawdopodobnych przyczyn takiego zachowania może być wiele. Z tych, których możemy się domyślać, to niechęć do prezentowania własnego otoczenia, być może niekompletny ubiór, czy dopasowanie się do zachowań grupy. Z pewnością były również i inne powody, o których nie wiemy. Jest i dobra strona tej niekomfortowej sytuacji. Wyłączone kamery redukują w znaczący sposób przesył danych strumieniowych, co wpływa na stabilniejszą pracę platform e-learningowych.

Inną dość charakterystyczną „przypadłością” edukacji zdalnej była „zmowa milczenia”. Na ogół pytania kierowane do grupy studentów pozostawały bez odpowiedzi. Te kierowane do konkretnych osób również, a najczęściej w tym momencie uczestnik zajęć opuszczał spotkanie. Pojawiał się na nim po kilku, czasem nawet kilkunastu minutach – tłumacząc to zerwanym połączeniem. Zachowania studenckie jakby się mogło wydawać wcale nie odbiegają od zachowań nastolatków. Reagują podobnie: „Mówienie, że ma się problem z komputerem, Internetem lub mikrofonem, gdy nie chce się uczestniczyć w lekcjach online”¹¹ – to zabieg stosowany przez 16,2% ankietowanych nastolatków.

Kontekst techniczny

Obostrzenia sanitarne, wprowadzone przysłowiowo z dnia na dzień ujawniły szereg problemów natury technicznej. Wyłączając z dalszych rozważań tryb pracy stacjonarnej, przed niemalymi problemami stanęli rodzice dzieci szkół podstawowych i średnich oraz studenci. „Każdego ów stan rzeczy zastał w określonej rzeczywistości techniczno-technologicznej. O ile uczelnie wyższe dysponują na ogół nowoczesnym sprzętem komputerowym i wysokiej jakości sieciami komputerowymi, o tyle studenci pozostali nierzadko z komputerami starszej generacji, które w warunkach pracy stacjonarnej są wystarczające do wspomagania procesu kształcenia, ale nie spełniają wymaganych parametrów potrzebnych do pracy online. Warto również mieć na uwadze, że nawet jeśli pozwalał

---

¹⁰ *Nastolatki 3.0.* ..., dz. cyt., s. 44.

¹¹ Tamże, s. 44.

na to portfel studenta, wymiana sprzętu na nowocześniejszy była praktycznie niemożliwa ze względu na zerwane łańcuchy dostaw sprzętu komputerowego”¹². Analogiczne problemy dotknęły także rodziców dzieci i młodzieży na niższych szczeblach edukacji, szczególnie wówczas, kiedy sprzęt komputerowy w gospodarstwie domowym trzeba było zabezpieczyć dla dwójki, trójki lub większej liczby dzieci.

Według danych GUS w 2020 roku dostęp do Internetu posiadało 99,5% gospodarstw domowych z dziećmi¹³. Nie oznacza to bynajmniej, że wszędzie jakoś łączy internetowego była porównywalna i wystarczająca do przesyłania danych strumieniowych. Dla przykładu odnotujmy, że studenci stosunkowo często celem odbycia zajęć byli zmuszeni korzystać z rozwiązań mobilnych wykorzystując do tego celu smartfony. Nie były to okoliczności sprzyjające zarówno dla nauczających, jak i uczących się, szczególnie w przypadku zajęć o charakterze ćwiczeniowym. Zdecydowanie mniejszy problem dotyczył zajęć o charakterze wykładowym, gdzie interakcja z prowadzącym zajęcia jest bardzo niska lub w ogóle nie występuje. Wykład to specyficzny rodzaj zajęć wpisany w tradycję akademicką polegający na ustnym przekazie treści kształcenia przez wykładowcę. Rolą studenta pozostaje więc tylko recepcja przekazywanych informacji¹⁴.

Kontekst psychologiczny

„Człowiek jest ze swej natury istotą społeczną, a to znaczy, że żyje razem z innymi ludźmi (bo nie jest samowystarczalny). Rodzi się z ludzi i jest przez nich przygotowywany do życia indywidualnego (samodzielnego) i społecznego (współżycia). Łączy się z innymi w grupy, aby poprzez współpracę zaspokoić swoje potrzeby i osiągnąć różne dobra. Istnieje więc w człowieku naturalna tendencja do wiązania się z innymi we wspólnoty w celu osiągnięcia większego dobra. Zarówno tzw. dobra duchowe, jak i materialne wytwarza wspólnie. Tak więc dla swego zaistnienia i rozwoju (życia) potrzebuje człowiek po prostu innych ludzi. Z tego właśnie względu jest on zawsze częścią jakiejś grupy społecznej żyjąc dla siebie, żyje jednocześnie wspólnie z innymi, a także dla innych”¹⁵. Odmienność sytuacji, do której nikt wcześniej nie był przygotowany, a tym bardziej nigdy wcześniej jej nie doświadczył, musi także mieć odniesienie do natury psychologicznej człowieka. Nie bez powodu zatem w badaniu

---

¹² A. Piecuch, K. Garwol, *Efektywność studiów...*, dz. cyt.

¹³ GUS, *Spółczesność informacyjna w Polsce w 2020 r.*, Warszawa–Szczecin 2020, s. 132.

¹⁴ Por.: C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 2018, s. 196.

¹⁵ W. Dłubacz, *ABC – etyki społecznej – polityki*, „Człowiek w Kulturze” 1995, nr 4–5/1995, Wyd. Fundacja Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej, s. 209.

nastolatków zapytano ankietowanych, czego najbardziej im brakowało w trakcie trwania nauki online. Ankietowani wymienili cały szereg braków i niedogodności¹⁶:

- bezpośredniego kontaktu z kolegami/koleżankami ze szkoły/klasy – 74,8%,
- wychodzenia z domu – 63,3%,
- zrozumiałego (dobrego) wytłumaczenia trudnych tematów lekcji – 49,2%,
- możliwości odpoczynku od ekranu komputera – 47,4%,
- wewnętrznej motywacji do nauki – 36,6%,
- zajęć ruchowych (lekcji wychowania fizycznego) – 34,3%,
- bezpośredniego kontaktu z nauczycielami – 33,6%,
- sprawiedliwego oceniania sprawdzianów/kartków – 29,8%,
- podróży do szkoły – 28,1%,
- sposobu, w jaki nauczyciele prowadzili lekcje w szkole – 24,3%,
- pisania kartków/sprawdzianów w wersji papierowej – 17,6%,
- regularnego prowadzenia zajęć przez nauczycieli – 11,2%,
- rozmów z nauczycielami: jak sobie radzę w sytuacji pandemii – 8,1%,
- zaliczania przedmiotów poprzez ustne odpowiedzi – 5,5%,
- zajęć i wsparcia psychologa szkolnego – 5,0,
- inne – 3,4%.

Udział procentowy poszczególnych czynników jednoznacznie hierarchizuje deficyty, z jakimi zmagają się nastolatki. W grupie studentów, również dominującym czynnikiem jest brak kontaktów interpersonalnych z rówieśnikami i prowadzącymi zajęcia – 67,37%¹⁷.

Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym w 2021 roku jest rosnąca liczba samobójstw wśród dzieci i młodzieży do lat 18 – o czym donoszą od kilku miesięcy media. „Samobójstwa stały się drugą w kolejności po urazach przyczyną zgonów wśród dzieci i młodzieży.

Według danych pochodzących z Komendy Głównej Policji, w latach 2017–2020 liczba zarejestrowanych prób samobójczych podjętych w Polsce przez dzieci i młodzież wyniosła 3296. Spośród tej liczby aż 418 prób samobójczych było skutecznych”¹⁸. Statystykę prób samobójczych w latach 2019 do września 2021 w Polsce pokazano na rys. 2.

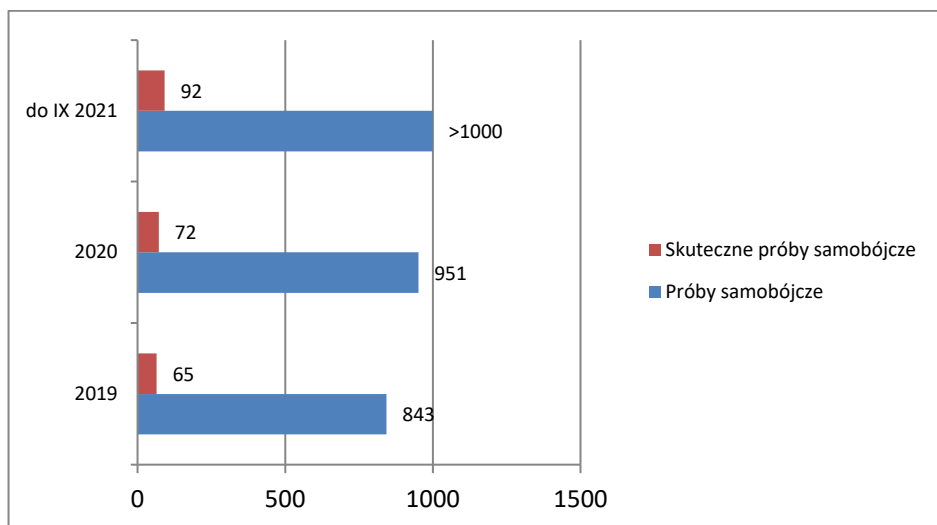
---

¹⁶ Zob.: *Nastolatki 3.0.* ..., dz. cyt., s. 45.

¹⁷ A. Piecuch, K. Garwol, *Efektywność studiów...*, dz. cyt.

¹⁸ C. Pakulski, *Od stycznia do września samobójstwo próbowało popełnić 1000 nastolatków. Nie miał kto ich powstrzymać*, <https://oko.press/od-stycznia-do-wrzesnia-samobojstwo-probowalo-popełnic-1000-nastolatkow-nie-mial-kto-ich-powstrzymac/> (dostęp: 7.01.2022 r.).

Rys. 2. Próby samobójcze dzieci i młodzieży do lat 18

Źródło: opracowanie własne na podstawie C. Pakulski, *Od stycznia do września samobójstwo próbowało popełnić 1000 nastolatków...*, dz. cyt.

„Powodów wzrostu prób samobójczych i samobójstw jest wiele. Wśród nich prym nadal wiodą zaniedbania emocjonalne, przemoc rówieśnicza, seksualna, poczucie samotności i zaniżona samoocena. Ale od prawie dwóch lat jest jeszcze coś, co pcha dzieci i młodzież w otchłań rozpacz. Pandemia koronawirusa. To ona wyzwoliła w dzieciach ogromny lęk, z którym wcześniej nie musiały się mierzyć. (...) Dzieci, które z powodu pandemii są zamknięte w domach mają ograniczone relacje rówieśnicze lub nie mają ich wcale, tylko kontakty wirtualne, bo albo szkoła zdalna, albo kolejne kwarantanny. A dzieci potrzebują relacji rówieśniczych niczym tlenu – podkreśla prezes Fundacji Twarze Depresji”¹⁹.

Bezpośredniego związku z tak tragicznymi statystykami należy upatrywać w szerzącej się depresji wśród dzieci i młodzieży. Jak podaje specjalistyczny portal ForumPrzeciwDepresji.pl: „Na kliniczną depresję cierpi 1% dzieci przedszkolnych powyżej drugiego, trzeciego roku życia, 2% w grupie dzieci 6–12 lat oraz do 20% w grupie młodzieńczej. Charakterystyczną cechą depresji okresu dzieciństwa i dojrzewania jest wysoki współczynnik współzachorowalności. Najczęściej z depresją współwystępują zaburzenia lękowe. 30%–70% dzieci z depresją spełnia równocześnie kryteria diagnostyczne zaburzeń lękowych.

¹⁹ I. Brachacz, *Mają kilkanaście lat i nie chcą już żyć. Rośnie liczba prób samobójczych wśród dzieci*, <https://wydarzenia.interia.pl/autor/irmina-brachacz/news-maja-kilkanasce-lat-i-nie-chca-juz-zyc-rosnie-liczba-prob-s,nId,5721488> (dostęp: 9.01.2022 r.)

U młodszych dzieci z depresją myśli samobójcze rzadziej przeradzają się w konkretne plany i próby ich realizacji, natomiast u młodzieży ryzyko podjęcia próby samobójczej jest bardzo duże”²⁰.

Podsumowanie

Przymus kształcenia zdalnego, bo w takich kategoriach należy rozpatrywać omawiane zjawiska, wydaje się, że częściowo rozwiązał problem edukacji w czasie pandemii. Równolegle jednak wygenerował szereg innego rodzaju problemów i prawdopodobnie poważniejszych niż sama pandemia. Te rozpoczynają się od zaburzonej komunikacji pomiędzy podmiotami: kształcącym a kształconym, a kończą na poważnych problemach natury psychicznej. Z pewnością na oddzielną polemikę zasługuje jakość kształcenia online. Można zaryzykować postawienie tezy o zaniżonym poziomie wiedzy uczestników procesu edukacyjnego z ostatnich dwóch lat. Zweryfikują to różnego rodzaju egzaminy prowadzone na wszystkich szczeblach edukacji, o ile zostaną przeprowadzone rzetelnie z zachowaniem kryteriów sprzed pandemii, a nie celowo zaniżone. Już wiemy, że tak się właśnie stanie. Za przykład niech posłuży egzamin maturalny, który pozbawiony będzie części ustnej – czytamy na oficjalnej stronie MEiN. Najbliższe lata i tak to zweryfikują albo na kolejnym etapie kształcenia, albo na etapie życia zawodowego. Potencjalnie „straty edukacyjne” są możliwe do nadrobienia, natomiast strat poniesionych na psychice dzieci/młodzieży nie da się cofnąć ani nadrobić. Na zawsze będzie to incydent wpisany w życiorys współczesnego młodego pokolenia.

Bibliografia

- Baron-Polańczyk E., *My i Oni. Uczniowie wobec nowych trendów ICT*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2018.
- Dłubacz W., *ABC – etyki społecznej – polityki*, „Człowiek w Kulturze” 1995, nr 4–5/1995, Wyd. Fundacja Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej.
- GUS, *Spółczesność informacyjna w Polsce w 2020 r.*, Warszawa-Szczecin 2020.
- Kupisiewicz C., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 2018.
- Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*, red. R. Lange, Wyd. NASK-PIB, Warszawa 2021.
- Nojszewski D., Rokicka-Broniatowska A., *Metodologiczne i jakościowe problemy zdalnego nauczania [w:] Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, red. M. Dąbrowski, M. Zając, Wyd. Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2005.

---

²⁰ <https://miedziowefakty.pl/depresja-dzieci-i-mlodziezy-to-realny-problem-w-lubinie-jest-plan-na-konkretna-pomoc-video/> (dostęp: 9.01.2022 r.)

- Piecuch A., Garwol K., *Efektywność studiów zdalnych z perspektywy nauczyciela akademickiego i studentów*, tekst artykułu w druku.
- Piecuch A., *Informacja i wiedza w edukacji* [w:] *Współczesne technologie informatyczne i ich zastosowanie w teorii i praktyce*, red. A. Jastrzebow, K. Worwa, Wyd. UT-H w Radomiu, Radom 2014.
- Piecuch A., *Multimedialne kompetencje nauczycieli*, Wyd. UR, Rzeszów 2011.
- Piecuch A., *Wybrane multimedialne kompetencje nauczycieli*, „Edukacja – Technika – Informatyka”. *Wybrane problemy edukacji informatycznej i informacyjnej*, RN 2/2011, cz. 2, Rzeszów 2011.
- Skowron B., *Zmagania ze zdalną edukacją w akademii, szkole i przedszkolu* [w:] *Nauczanie po pandemii. Nowe pytania czy nowe odpowiedzi na stare pytania?*, Wyd. SGGW, Warszawa 2020.

Netografia

- Brachacz I., *Mają kilkanaście lat i nie chcą już żyć. Rośnie liczba prób samobójczych wśród dzieci*, <https://wydarzenia.interia.pl/autor/irmina-brachacz/news-maja-kilkanascie-lat-i-nie-chca-juz-zyc-rosnie-liczba-prob-s,nId,5721488>
- <https://miedziowefakty.pl/depresja-dzieci-i-mlodziezy-to-realny-problem-w-lubinie-jest-plan-na-konkretna-pomoc-video/>
- Pakulski C., *Od stycznia do września samobójstwo próbowało popełnić 1000 nastolatków. Nie miał kto ich powstrzymać*, <https://oko.press/od-stycznia-do-wrzesnia-samobojstwo-probowalo-popelnic-1000-nastolatkow-nie-mial-kto-ich-powstrzymac/>